

Józef Kania

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

WKŁAD PROGRAMU SAPARD W ROZWÓJ GOSPODARSTW ROLNYCH W POLSCE

CONTRIBUTION OF SAPARD PROGRAMME TO THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL FARMS IN POLAND

Słowa kluczowe: SAPARD, inwestycje, gospodarstwa rolnicze, efekty

Key words: SAPARD, investments, farms, effects

Synopsis. Dokonano analizy efektów Programu SAPARD w ramach Działania 2 Inwestycje w gospodarstwach rolnych, na tle zaplanowanych rezultatów tego działania. Podstawą oceny były dane uzyskane z ARiMR i MRiRW. Z analizy wynika, że część przyjętych założeń w zakresie liczby gospodarstw objętych wsparciem nie została zrealizowana, jednak liczba złożonych projektów była na tyle duża, iż pozwoliła na pełne wykorzystanie środków finansowych przewidzianych na to Działanie. Spośród 15 586 wniosków, 12 927 projektów otrzymało wsparcie na kwotę 588 511,2 tys. zł, średnio 45,5 tys. zł na 1 projekt, co oznacza, że rolnicy w ramach Programu SAPARD przeciętnie zainwestowali 91,0 tys. zł w rozwój swoich gospodarstw. Program SAPARD nie doprowadził jednak do przekształcenia rolnictwa w silną ekonomicznie gałąź polskiej gospodarki, niemniej miał znaczący wpływ na rozwój tych gospodarstw, które skorzystały z jego wsparcia.

Wstęp

Rolnictwo to dział wytwórczości, w którym przez wykorzystanie zasobów przyrody, umiejętności ludzi oraz zastosowanie kapitału uzyskuje się produkty żywnościowe i nieżywnościowe, a także surowce do dalszego przetwarzania. Umożliwia ono produkcję odnawialną oraz jest praktycznie jedynym dostawcą podstawowych składników żywności. Te dwie cechy wskazują, że rolnictwo zawsze będzie dla społeczeństwa ważne, co znalazło wyraz w prowadzonej przez Unię Europejską polityce rolnej [Klepacki 2005].

Szczególną rolę rolnictwa w gospodarce krajów europejskich uznano już w Traktacie ustanawiającym Europejską Wspólnotę Gospodarczą w 1957 r., w którym wyodrębniono dziedziny gospodarki uznane za priorytetowe i wśród których było rolnictwo oraz handel produktami rolnymi. W ślad za tym wyodrębniono podstawowe zapisy dotyczące Wspólnej Polityki Rolnej, zapewniające rolnictwu system ochrony oparty na działaniach interwencyjnych i protekcyjnych [Traktat... 2005]. Świadczy o tym m.in. udział wydatków na rolnictwo w strukturze wydatków budżetu ogólnego UE, który wynosił w 1971 r. – 79,6%, a następnie zmniejszył się i w 1993 r. wynosił 53,9%, zaś w 2008 r. – 42,7%, co ciągle jednak stanowi największą pozycję wydatków [Budżet UE... 2008].

W latach 2000-2004 polityka rolna finansowana była w Polsce głównie przez instrumenty polityki krajowej (kredyty preferencyjne, poręczenia kredytowe, dofinansowywanie banków, subwencje, itp.) oraz instrumenty pomocy przedakcesyjnej UE (głównie SAPARD) [ARiMR... 2004, Kania 2006].

Po akcesji Polski do Unii Europejskiej rolnictwo i obszary wiejskie zostały objęte instrumentami WPR (dopłaty bezpośrednie, interwencje rynkowe, PROW 2004-2006 i 2007-2013) oraz instrumentami polityki strukturalnej (SPO-Rol. 2004-2006, ZPORR i inne programy operacyjne) [ARiMR... 2007, Kania 2007, Realizacja pomocy... 2008].

Celem niniejszego opracowania była szczegółowa analiza efektów realizacji Działania 2 Programu SAPARD pod nazwą Inwestycje w gospodarstwach rolnych, na tle zaplanowanych rezultatów tego działania. Podstawą oceny były dane pochodzące z Systemu Informacji Zarządczej oraz raportów monitoringu rzeczowego, uzyskanych z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz dokumenty i przepisy wykonawcze Unii Europejskiej, a także rozporządzenia krajowe w zakresie Programu SAPARD.

Podstawowe informacje o Programie SAPARD

Program SAPARD to pierwszy tego typu program w Polsce, który w pełni był wzorowany na programach wsparcia rolnictwa i obszarów wiejskich Unii Europejskiej. Jego celem było wsparcie rozwoju obszarów wiejskich oraz restrukturyzacji sektora rolno-spożywczego w Polsce. Celem Programu było również przygotowanie polskiej administracji do odpowiedniego zarządzania instrumentami polityki rozwoju obszarów wiejskich oraz Wspólnej Polityki Rolnej. Realizacja Programu SAPARD w Polsce rozpoczęła się w lipcu 2002, a w sierpniu 2004 zakończono zawieranie umów z beneficjentami. W ramach przyznanych funduszy na wszystkie Działania Programu SAPARD przeznaczono 945,8 mln euro, z czego 709,4 mln euro (75,0%) stanowiły środki Unii Europejskiej, a 236,4 mln euro (25,0%) to współfinansowanie krajowe. Dodatkowo za zgodą Komisji Europejskiej z budżetu poakcesyjnego Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich przesunięto 140 mln euro, stąd łączny budżet wzrósł do 1085,8 mln euro [Realizacja pomocy... 2008].

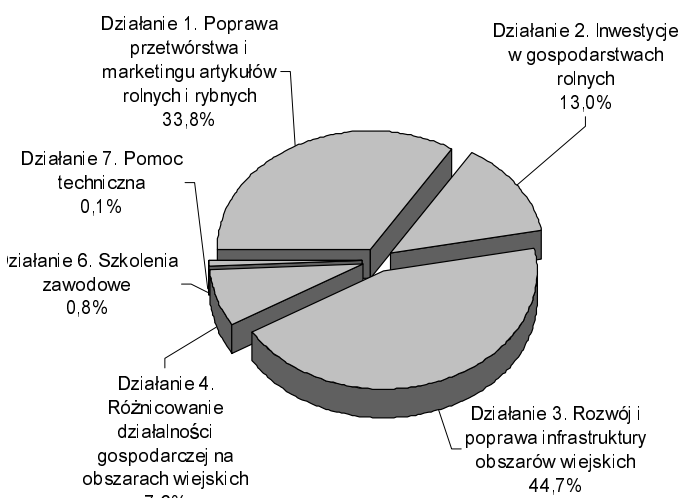
W oparciu o zdefiniowane cele Programu SAPARD, tj. poprawę ekonomicznej konkurencyjności polskiego sektora rolno-spożywczego, zarówno na rynku krajowym, jak międzynarodowym, dostosowanie sektora rolno-spożywczego do wymagań sanitarnych i higienicznych Jednolitego Rynku Unii Europejskiej oraz wsparcie dla wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, szczególnie przez tworzenie warunków do podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej na wsi i rozwoju infrastruktury technicznej, określone zostały dla Polski na lata 2000-2006 następujące kierunki działania [Wigier 2005, Drygas 2006]:

- poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych, w ramach którego zaplanowano wspieranie przetwórstwa produktów pochodzenia zwierzęcego oraz owoców i warzyw z uwzględnieniem wsparcia dla grup producenckich (Działanie 1),
- inwestycje w gospodarstwach rolnych, gdzie przewidziano wsparcie modernizacji gospodarstw specjalizujących się w produkcji mleka i zwierząt rzeźnych oraz inwestycji zapobiegających zanieczyszczeniu środowiska w wyniku prowadzenia działalności rolnej (Działanie 2),
- rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich; wsparcie inwestycji z zakresu podstawowych elementów infrastruktury technicznej (Działanie 3),
- różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich, gdzie przewidziano wsparcie dla inwestycji tworzących nowe źródła dochodu poza konwencjonalnym rolnictwem oraz inwestycji w zakresie promocji i marketingu (Działanie 4),
- programy rolnośrodowiskowe i zalesianie (projekty pilotażowe), które służyć miały wypracowaniu w Polsce docelowych systemów wdrażania programów zachowania rolniczej różnorodności biologicznej i ochrony krajobrazu oraz zalesień (Działanie 5¹),
- szkolenia zawodowe w zakresie poprawy jakości produkcji, wdrażania nowych technologii i metod produkcyjnych oraz z zakresu prowadzenia działalności gospodarczej (Działanie 6),
- pomoc techniczna, w ramach której prowadzone były działania zmierzające do zwiększenia efektywności wdrażania, monitorowania i kontroli Programu SAPARD oraz dotarcia do potencjalnych beneficjentów programu (Działanie 7).

Program Operacyjny SAPARD, zatwierdzony 18 października 2000 roku, finansowany był z budżetu Unii Europejskiej, środków publicznych budżetu państwa i samorządów oraz środków prywatnych beneficjentów. Program SAPARD, poprzedzony wielomiesięcznymi przygotowaniem w instytucjach odpowiedzialnych za jego realizację, w szczególności w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, rozpoczął się w Polsce w lipcu 2002 r. Zbieranie wniosków o pomoc zakończyło się 20 lutego 2004 r. W tym okresie beneficjenci Programu SAPARD rolnicy, samorządy oraz przedsiębiorcy złożyli łącznie 31 098 wniosków o pomoc finansową. Początkowo obserwowano niskie zainteresowanie Programem SAPARD oraz niewielką liczbę składanych wniosków, w szczególności w Działaniu 1 i 2. W trakcie realizacji Programu oraz w jego końcowej fazie liczba składanych wniosków we wszystkich działaniach znacząco wzrosła [Kania 2003, Brelik 2006, Błąd 2006]. W ramach Programu SAPARD zrealizowano łącznie 23 227 projektów, które otrzymały refundację na łączną kwotę 4 511 132,0 tys. zł. Jak przedstawiono na rysunku 1 najwięcej środków publicznych wypłacono w ramach Działania 3, tj. 2 014 527,0 tys. zł, co stanowi 44,7% całej kwoty refundacji SAPARD. W drugiej kolejności pod względem udziału wypłaconych środków publicznych znalazło się Działanie 1. Łączna kwota refundacji wyniosła tu 1 525 052,9 tys. zł, co stanowi

¹ Polska zrezygnowała z realizacji tego działania z uwagi na przedłużający się proces uzgodnień prowadzonych z Komisją Europejską oraz przewidziane w 2004 r. po akcesji, uruchomienie tych działań w ramach PROW 2004-2006.

33,8% całej kwoty refundacji SAPARD. Kolejnym działaniem pod względem udziału wypłaconych środków publicznych było Działanie 2. Łączna kwota refundacji wyniosła tu 588 511,2 tys. zł, co stanowi 13,0% całej kwoty refundacji SAPARD. W Działaniu 4 łączna kwota refundacji wyniosła 340 840,1 tys. zł, co stanowi 7,6% całej kwoty refundacji SAPARD. W ramach Działania 6 „Szkolenia zawodowe” zrealizowano 14 projektów, dla których wypłacono 37 451,9 tys. zł, natomiast w ramach Działania 7 „Pomoc techniczna” zrealizowano 12 projektów, dla których wypłacono 4752,1 tys. zł. Kwoty te stanowią odpowiednio 0,8% (Działanie 6) i 0,1% (Działanie 7) łącznej kwoty refundacji, w ramach Programu SAPARD, dla wszystkich zrealizowanych projektów.

Rysunek 1. Udział kwoty płatności poszczególnych działań Programu SAPARD w łącznej kwocie płatności w ramach Programu SAPARD
Źródło: dane ARiMR.

Efekty rzeczowe i finansowe Działania 2: Inwestycje w gospodarstwach rolnych

W ramach Działania 2 Programu SAPARD pomoc udzielana była osobom fizycznym prowadzącym na własny rachunek działalność rolniczą jako posiadacz gospodarstwa rolnego albo prowadzącym dział specjalny produkcji rolnej. Inwestycje mogły dotyczyć [ARiMR... 2004, 2007]:

- restrukturyzacji produkcji mleka (schemat 2.1) – pomoc finansowa do 130 tys. zł lub 170 tys. zł²,
- modernizacji gospodarstw rolnych specjalizujących się w produkcji bydła mięsnego (schemat 2.2, komponent 2.2.1) – do 50 tys. zł. lub 70 tys. zł³,
- odbudowy produkcji owiec (Schemat. 2.2, Komponent 2.2.2) – do 50 tys. zł,
- modernizacji produkcji trzody chlewnej i drobiu mięsnego (schemat 2.2, komponent 2.2.3) – do 150 tys. zł – trzoda, do 50 tys. zł – drób,
- zwiększenia różnorodności produkcji w gospodarstwach rolnych (schemat 2.3) – do 50 tys. zł.

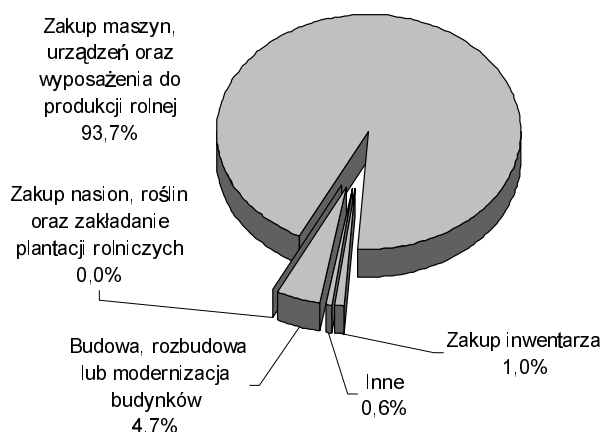
Możliwa do uzyskania wysokość pomocy finansowej w Działaniu 2 wynosiła 50% kosztów kwalifikowanych, a więc określonych kosztów poniesionych przez beneficjentów, które mogły podlegać refundacji i być wliczane do 100% wartości inwestycji, od której zależało wyliczenie poziomu refundacji. Wnioski w ramach Działania 2 składane były w sposób ciągły od 17 lipca 2002 do 20 lutego 2004. W Działaniu 2 do dnia 31 grudnia 2006 r. zrealizowanych zostało 12 929 projektów (otrzymały płatność końcową) na kwotę 588 511,2 tys. zł. Z danych ARiMR (tab. 1) wynika, że średnia wysokość wsparcia w przeliczeniu na jeden zrealizowany projekt w Działaniu 2 wyniosła zaledwie 45,5 tys. zł i była zdecydowanie niższa od maksymalnej przewidywanej w Programie. Największe wsparcie uzyskiwały gospodarstwa trzodowe (79,6 tys. zł) oraz mleczne (76,3 tys. zł), zaś najmniejsze – gospodarstwa podejmujące dywersyfikację swojej produkcji (40,3 tys. zł). Te ostatnie jednak wykorzystały aż 75,9% środków przeznaczonych na Działanie 2. Możliwość wielokrotnego uzyskania pomocy w Programie SAPARD spowodowała, że beneficjenci składali pierwszy raz wnioski na mniejsze wartości inwestycji lub inwestycje możliwe do szybkiej realizacji (zakup sprzętu), traktując ten pierwszy wniosek „na próbę”, zaś w kolejnych wnioskach realizowano już dłuższe i o większej wartości inwestycje [Analiza... 2007]. Kosztami kwalifikowanymi w Działaniu 2 mogły być koszty budowy i rozbudowy oraz modernizacji budynków gospodarczych do produkcji rolniczej wraz z zakupem wyposażenia i infrastrukturą, koszty zakupu maszyn i urządzeń do produkcji

^{2,3} Wyższa pomoc finansowa dotyczyła inwestycji związanych ze składowaniem obornika lub gnojowicy.

Tabela 1. Liczba wniosków i projektów oraz środków finansowych zrealizowanych w Działaniu 2 Inwestycje w gospodarstwach rolnych

Nr i nazwa schematu/ Komponentu	Liczba			Suma środków wypłaconych dla projektów zakończonych [tys. zł]	Średnia wysokość wsparcia na 1 projekt [tys. zł]	Struktura wypłaconych środków [%]
	złożonych wniosków	zawartych umów	rozliczonych umów			
Schemat 2.1. Restrukturyzacja produkcji mleka	1 178	1 037	1 017	77 604,7	76,3	13,2
Schemat 2.2: Modernizacja gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierząt rzeźnych, w tym	1 049	872	834	64 170,6	76,9	10,9
komponent 2.2.1: Restrukturyzacja gospodarstw specjalizujących się w produkcji bydła mięsnego	68	44	40	1 898,7	47,5	0,3
komponent 2.2.2: Odbudowa produkcji owczarskiej	44	27	26	1 107,1	42,6	0,2
komponent 2.2.3: Modernizacja produkcji trzody chlewnej lub drobiu	937	801	768	61 164,7	79,6	10,4
Schemat 2.3: Zwiększenie różnorodności produkcji 40,5 gospodarstw rolnych	13 359	11 833	11 076	446 735,9	40,3	75,9
Razem	15 586	13 742	12 927	588 511,2	45,5	100,0

Źródło: dane ARIMR.

Rysunek 2. Udział % kwoty refundacji dla poszczególnych typów inwestycji zrealizowanych w ramach Działania 2 w ogólnej kwocie refundacji Działania 2
Źródło: dane ARIMR.

(Schemat 2.3.), a także budowy lub modernizacji budynków inwentarskich ze względu na dostosowanie warunków produkcji do wymogów dobrostanu zwierząt oraz zmniejszenie niekorzystnego oddziaływania produkcji rolniczej na środowisko naturalne.

Restrukturyzacja produkcji mleka

W ramach tego schematu zrealizowano 1017 projektów na łączną kwotę 77 604,7 tys. zł (tab. 2). Liczba gospodarstw, które skorzystały z pomocy w ramach tego schematu (1017) stanowi zaledwie 11-13% zakładanej liczby gospodarstw specjalizujących się w produkcji mleka. W ramach schematu dotyczącego restrukturyzacji produkcji mleka najczęściej zakupiono maszyn, urządzeń i wyposażenia do produkcji rolnej, bo blisko 2,3 tys. szt. oraz urządzeń do produkcji, zbioru i przygotowania

rolnej, przechowalnictwa i podstawowego przetwórstwa, urządzeń przygotowania do sprzedaży, kosztów związanych z poprawą warunków ochrony środowiska naturalnego i wykorzystania energii, kosztów zarządzania i wyposażenia pastwisk oraz koszty zakupu stada podstawowego.

Największym zainteresowaniem beneficjentów cieszyły się inwestycje dotyczące zakupu maszyn, urządzeń oraz wyposażenia do produkcji rolnej. Inwestycje te stanowiły niemal 94% kwoty zrealizowanych projektów. Na drugim miejscu w Działaniu 2 były inwestycje dotyczące budowy, rozbudowy lub modernizacji budynków (4,7%). W większości dotyczyły one budowy pomieszczeń magazynowych lub przebudowy innych budynków na magazyny lub chłodnie

pasz (0,6 tys. szt.). Część zrealizowanych projektów w ramach schematu 2.1 dotyczyła zakupu zwierząt (ponad 1,5 tys. zakupionych szt.), a także zakupu urządzeń do udoju mleka (252 urządzenia) oraz urządzeń do schładzania mleka (177 urządzeń). Ponadto, urządzono 15 pastwisk, wybudowano 203 płyty obornikowe o łącznej powierzchni 35 650 m² oraz wykonano 206 zbiorników na gnojówkę o łącznej pojemności 23 254 m³ i 40 zbiorników na gnojowicę o łącznej pojemności 11 069 m³. W przypadku inwestycji, które obejmowały budowę, rozbudowę lub remont budynków, największa liczba budynków została wyremontowana (97), natomiast wybudowano 31 nowych budynków i rozbudowano 29 budynków.

Modernizacja gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierząt rzeźnych

W schemacie tym zrealizowano 834 projekty, dla których wypłacono 64 170,6 tys. zł. Projekty w tym schemacie głównie dotyczyły inwestycji w zakresie chowu trzody chlewnej i drobiu rzeźnego.

Restrukturyzacja gospodarstw specjalizujących się w produkcji bydła mięsnego. W ramach tego komponentu zrealizowano 40 projektów (40 gospodarstw podjęło specjalizację w chowie bydła mięsnego (co stanowi zaledwie około 1,1-1,3% zaplanowanej w Programie Operacyjnym SAPARD liczby i ewidentnie świadczy o śladowym zainteresowaniu tym komponentem), dla których łączna kwota wsparcia wyniosła 1898,7 tys. zł (tab. 2). W ramach projektów finansowanych z Programu SAPARD zakupiono 435 jałówek, 83 krowy mamki i 16 buhaji. Ponadto, zakupiono także 10 urządzeń do produkcji, zbioru i przygotowania pasz oraz 28 maszyn do produkcji rolnej. Zbudowano 3 budynki, wyremontowano 4 budynki oraz rozbudowano 1 budynek. Zbudowano 5 płyt obornikowych i zainstalowano 5 zbiorników na gnojówkę oraz 1 zbiornik na gnojowicę.

Odbudowa produkcji owczarskiej. W tym komponentcie zrealizowano 26 projektów (26 gospodarstw skorzystało z tego typu wsparcia, co stanowi zaledwie około 2,6-3,2% zaplanowanej w Programie Operacyjnym SAPARD liczby i podobnie jak w poprzednim komponentcie świadczy o bardzo niskim nim zainteresowaniu), dla których wypłacono łączną kwotę 1 107,1 tys. zł (tab. 2). W ramach zrealizowanych projektów zakupiono 348 sztuk zwierząt oraz urządzono 5 pastwisk. Zakupiono także 20 maszyn do produkcji i zbioru pasz oraz 51 maszyn, urządzeń i wyposażenia do produkcji rolnej.

Modernizacja produkcji trzody chlewnej lub drobiu. W ramach tego komponentu zrealizowano 768 projektów, dla których wypłacono 61 164,7 tys. zł (tab. 2). Liczba gospodarstw, które skorzystały ze wsparcia w ramach tego komponentu (768) stanowi 26,9-29,5% liczby zaplanowanej w Programie Operacyjnym SAPARD. W ramach zrealizowanych inwestycji wyremontowano 208 budynków, wybudowano 155 płyt obornikowych (o łącznej powierzchni 18 958 m²) oraz zakupiono ponad 2,1 tys. maszyn, urządzeń i wyposażenia do produkcji rolnej. Ponadto, zainstalowano 161 zbiorników na gnojówkę (o łącznej pojemności 8 613 m³) i 51 zbiorników na gnojowicę (o pojemności 7 472 m³).

Zwiększenie różnorodności produkcji gospodarstw rolnych. Największym zainteresowaniem wśród rolników cieszył się schemat 2.3. Zrealizowano w nim 11 076 projektów (tab. 2). Łączna kwota refundacji dla projektów zrealizowanych w ramach tego schematu wyniosła 446 735,9 tys. zł. Zdecydowana większość zrealizowanych projektów dotyczyła „produkcji ogrodniczej” – 8 318, ponadto „innej produkcji roślinnej” – 1553, inwestycji w zakresie „przygotowania produktów do sprzedaży” – 819, „innej produkcji zwierzęcej” – 277, „rozszerzania profilu produkcji rolnej wraz z pierwszym przetwórstwem w gospodarstwie” – 217. Mniej projektów zrealizowano w ramach „przetwórstwa produktów rolnych w gospodarstwie” – 27 projektów zrealizowanych oraz innych form produkcji/przetwórstwa – 90 zrealizowanych projektów. W ramach tego schematu wybudowano 177 budynków, wyremontowano 460 i rozbudowano 46 budynków. Ze środków Programu SAPARD zakupiono 4325 sztuk maszyn i urządzeń oraz wyposażenia, przechowywania albo magazynowania oraz przygotowania do sprzedaży, a także 19 037 sztuk maszyn, urządzeń i wyposażenia do produkcji rolnej.

Podsumowanie

Z analizy efektów uzyskanych w ramach Działania 2 Inwestycje w gospodarstwach rolnych przeprowadzonej na tle przyjętych w Programie wskaźników dotyczących liczby gospodarstw objętych wsparciem wynika, że część przyjętych założeń nie została zrealizowana.

Zainteresowanie gospodarstw specjalizujących się w produkcji bydła mięsnego, produkcji owczarskiej, produkcji drobiu, które realizowały inwestycje w ramach Programem SAPARD było znikome. Można wnioskować, iż główną przyczyną niskiego poziomu zrealizowanych projektów w sektorze gospodarstw specjalizujących się w produkcji bydła mięsnego i gospodarstw specjalizu-

Tabela 2. Wybrane wskaźniki rezultatów osiągniętych w ramach poszczególnych schematów i komponentów w Działaniu 2 Inwestycje w gospodarstwach rolnych

Rodzaj wskaźnika	Restrukturyzacja		Odbudowa produkcji owczarskiej	Modernizacja produkcji trzody chlewnej lub drobiu	Zwiększenie różnorodności produkcji gospodarstw rolnych
	produkcji mleka	gospodarstw w specjalizujących się w produkcji bydła mięsnego			
Liczba gospodarstw objętych realizacją	1017	40	26	768	11 076
Liczba gospodarstw zaplanowanych w programie	8000-9000	3 000-500	800-1000	2600-2850	2000-2500
Liczba inwestycji inwentarskich wg rodzaju: nowe budynki, rozbudowane i wyremontowane budynki.	157 31 126	8 3 5	4 1 3	208 - 208	683 177 506
Liczba zakupionych urządzeń [szt.] wg rodzaju: urządzenia do udoju, urządzenia do schładzania mleka, urządzone pastwiska [szt.], zakupione zwierzęta (łączna liczba), urządzenia do produkcji, zbioru i przechowywania pasz, maszyny, urządzenia i wyposażenie do produkcji rolnej.	252 177 15 1 566 629 2288	- - 6 534 10 28	- - 5 348 20 51	- - - - - 2158	- - - - - 19 037
Pojemność [m ³] zainstalowanych zbiorników na gnojowicę	11 069	770	-	7472	-
Liczba zainstalowanych zbiorników na gnojowicę	40	1	-	51	-
Powierzchnia płyt obornikowych [m ²]	35 650	673	-	18 958	-
Liczba płyt obornikowych [szt.]	203	5	-	155	-
Pojemność [m ³] zainstalowanych zbiorników na gnojówkę	23 254	484	-	8613	-
Liczba zainstalowanych zbiorników na gnojówkę [szt.]	206	5	-	161	-
Realizacja planu [%]	12,7-11,3	1,3-1,1	3,2-2,6	29,5-26,9	553,8-443,0

Źródło: dane ARiMR.

jących się w produkcji owczarskiej była niekorzystne koniunktura dla tych kierunków produkcji w okresie realizacji Programu SAPARD.

Ponadto, sytuacja gospodarstw w okresie poprzedzającym akcesję do Unii Europejskiej nie zachęcała do inwestowania. Niewielkie zainteresowanie rolników Programem SAPARD zmieniło się dopiero na początku 2004 roku, kiedy to nastąpiła poprawa warunków ekonomicznych w rolnictwie.

Dotatkową barierą dostępu do programu w Działaniu 2 były kryteria i zasady ustalone w Programie Operacyjnym. Działanie 2 Inwestycje w gospodarstwach rolnych zostało podporządkowane poprawie warunków sanitarnych, weterynaryjnych, ochrony środowiska i warunków chowu zwierząt, a nie zmianie struktury gospodarstw rolnych. SAPARD przez przyjęcie określonych limitów produkcyjnych w gospodarstwach, które mogły ubiegać się o pomoc nie stworzył większych możliwości wzmocnienia tej siły ekonomicznej gospodarstw pozwalając jedynie na prowadzenie inwestycji odtworzeniowych (zakup ciągników i innych maszyn rolniczych) bądź też innych o niewielkim znaczeniu. Warto również podkreślić fakt, iż w tym czasie z budżetu krajowego realizowany był program kredytowania preferencyjnego, który był już znany rolnikom i który nie nakładał ograniczeń produkcyjnych. Ponadto, przy konieczności skorzystania przez rolnika z kredytu komercyjnego na prefinansowanie i współfinansowanie inwestycji realizowanej z Programu SAPARD kredyty preferencyjne były łatwiejszym sposobem pozyskania kapitału [Kania 2003].

Ważnym czynnikiem, mającym wpływ na składanie wniosków przez rolników były również ograniczenia o charakterze psychologicznym, zwłaszcza w początkowym okresie implementacji Programu. Proces inwestycyjny w sektorze rolnym ma swoją specyfikę. Często rolnicy podejmują decyzje o inwestowaniu intuicyjnie, bez ekonomicznych analiz. Decyzje inwestycyjne rolnicy opierają na swoim doświadczeniu i obserwacji innych. Zewnętrzne usługi doradcze rolnicy traktują z kolei jako niepotrzebne i bezużyteczne [Kania 2003, 2006, Drygas 2006].

Z kolei duże zainteresowania schematem 2.3. Zwiększenie różnorodności... z jednej strony wynikało z szerokiego „otwarcia” zakresu zarówno kryteriów dostępu, jak i możliwych do sfinanso-

wania inwestycji i kosztów kwalifikowanych. Ponadto, w ramach tego schematu kryteria dotyczące wymagań weterynaryjno-sanitarnych były znacząco łagodniejsze. Nie bez znaczenia jest również fakt, iż beneficjentami tego schematu były gospodarstwa o najlepszej sytuacji ekonomicznej (gospodarstwa sadownicze i ogrodnicze), posiadające możliwości sfinansowania wkładu własnego i prefinansowania inwestycji realizowanych z Programu SAPARD, dla których bariera braku środków własnych, która wskazywana była przez rolników jako jedna z najważniejszych, było dużo mniejsza lub łatwiejsza do pokonania.

Reasumując należy stwierdzić, że Program SAPARD mimo ważnej roli, jaką odegrał w ramach Działania 2, niestety nie doprowadził do przekształcenia rolnictwa w silną ekonomicznie gałąź polskiej gospodarki. Miał jednak znaczący wpływ na rozwój tych gospodarstw, które skorzystały z jego wsparcia. Na ostateczną liczbę złożonych wniosków w ramach Działania 2 (15 586) wpłynęły pozytywne przykłady rolników-liderów wiejskich, którzy jako pierwsi skorzystali z Programu SAPARD. Wprowadzone zmiany w kryteriach dostępu, w tym przede wszystkim możliwość zakupu ciągników i maszyn rolniczych, a także możliwość uzyskania przez rolników kredytów pomostowych. Nie bez znaczenia okazała się również pomoc doradców rolnych w przygotowaniu wniosków aplikacyjnych i biznesplanów.

Literatura

- Analiza wyników i doświadczeń z realizacji Programu SAPARD w Polsce – raport. 2007: WYG International Sp. z o.o. IMC Consulting, Warszawa.
- ARiMR – dokonania i zamierzenia. 2004: Praca zbiorowa pod kierunkiem W. Pomajdy i red. Drygasa M. ARiMR, Warszawa.
- ARiMR – trzy lata po akcesji. 2007: Praca zbiorowa pod kierunkiem L. Drożdźdźla i red. K. Obraniak-Chyż. ARiMR, Warszawa.
- Błąd M.** 2006: Dywersyfikacja ekonomiczna wsi. [W:] Polska wieś 2006 – Raport o stanie wsi, Wilkin J., Nurzyńska I. (red. nauk.). FDPA, Warszawa, 75-86.
- Brelik A.** 2006: Efektywność wykorzystania środków pomocowych Programu SAPARD w rozwoju obszarów wiejskich województwa zachodniopomorskiego. AR, Szczecin.
- Budżet UE 2008 – dane liczbowe. 2008: [http://ec.europa.eu/budget/index_en.htm].
- Drygas M.** 2006: Podsumowanie realizacji programu SAPARD w Polsce. [W:] SAPARD w województwie małopolskim, Barwacz B., Bielówka M. (red.). MOR ARiMR, Kraków, 5-16.
- Kania J.** (red.) 2003: Efekty i doświadczenia z wdrażania Programu SAPARD. MSDR zs. w AR w Krakowie, Fundacja Prasy i Książki, Warszawa.
- Kania J.** 2006: Rola programu SAPARD i innych programów przedakcesyjnych w rozwoju wsi i rolnictwa. [W:] SAPARD w województwie małopolskim, Barwacz B., Bielówka M. (red.). MOR ARiMR, Kraków, 33-42.
- Kania J.** 2007: Doradztwo rolnicze w Polsce w świetle potrzeb i doświadczeń zagranicznych. *Zeszyty Naukowe AR*, nr 440, Rozprawy, z. 318, Kraków.
- Klepacki B.** 2005: Tendencje zmian w ekonomicznej i społecznej strukturze wsi. [W:] Polska wieś 2005. Wizja rozwoju, Wilkin J. (red.). Fundusz Współpracy, Warszawa, 85-89.
- Realizacja pomocy unijnej i krajowej w ARiMR. 2008: Opracowanie pod kier. Nurzyńskiej I. ARiMR, Warszawa.
- Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską i Traktat o Unii Europejskiej – tekst ujednoczony. 2005: UKIE, Departament Dokumentacji Europejskiej i Publikacji, Warszawa.
- Wigier M.** 2005: Ocena realizacji Programu SAPARD w Polsce. Opinie i ekspertyzy. Senat RP, Warszawa.

Summary

A detailed analysis of the SAPARD Programme results achieved within the frame of Measure 2 “Investments in agricultural holdings” was carried in the paper against the background of the planned results. The assessment based on the data obtained from ARMA and MARD. The analysis demonstrated that although some part of the tasks concerning the number of farms involved in the assistance was not realized, yet the number of submitted projects was big enough to allow for full absorption of financial means allocated to this measure. From among 15 586 applications, 12 927 projects received assistance for the amount of 588 511.2 thous zlotys, on average 45.5 thous zlotys per project, which means that farmers participating in the SAPARD programme invested on average 91.0 thous zlotys in the development of their farms. However, SAPARD Programme did not lead to transformation of agriculture into economically strong branch of the national economy, it still had a marked influence on the development of farms which used provided support.

Adres do korespondencji:

dr hab. Józef Kania
 Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie
 Katedra Rolnictwa Światowego i Doradztwa
 Al. Mickiewicza 21, 31-120 Kraków
 tel. (0 12) 662 43 28
 email: rukania@cyf-kr.edu.pl